

6.อนาคตในระยะที่ 2 (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558-2562)

การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น: บูรณาการองค์ความรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ในปีงบประมาณ 2558 – 2562 จึงได้กำหนดกรอบการวิจัยและกำหนดโจทย์วิจัยซึ่งอาจสรุปได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

ก) การกำหนดโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ : กำหนดโจทย์วิจัยโดยมองจากตัวพื้นที่เป็นหลัก เช่น ระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล โดยการศึกษาบริบทของพื้นที่และศักยภาพในแต่ละด้านร่วมกับชุมชนในพื้นที่ให้ครอบคลุม เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อของท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจของชุมชน จากนั้นนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในเวทีชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงพื้นฐานของชุมชนพร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนแต่ละด้านซึ่งจะทำให้ค้นพบสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาต่อจากจุดเดิมที่อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นหรือบางสิ่งที่เป็นจุดอ่อนที่ต้องแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้น จากนั้นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอแนวทางที่อยากให้เกิดขึ้นหรือสิ่งที่อยากจะทำในอนาคต เพื่อให้ได้โจทย์วิจัยที่มาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง รูปแบบโจทย์วิจัยเช่นนี้อาจจะต้องจัดกลุ่มเนื้อหาเพื่อให้ได้โจทย์วิจัยใหญ่ จากนั้นจึงนำมาพัฒนาโครงการวิจัยเป็นชุดโครงการวิจัยและโครงการวิจัยย่อยซึ่งเป็นรูปแบบชุดวิจัยที่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันหลากหลายศาสตร์ เกิดเครือข่ายการทำงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เครือข่ายการทำงานที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นผู้ที่รับสานต่อหรือต่อยอด โดยนำเอาความต้องการของชุมชนหรือโจทย์วิจัยจากชุมชนไปดำเนินการศึกษาวิจัยซึ่งจะยังประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่นต่อไป

ข). การกำหนดโจทย์วิจัยเชิงประเด็น : โจทย์วิจัยที่นักวิจัย นักวิชาการ หรือหน่วยงานต่าง ๆ มีความสนใจ อาจเนื่องมาจากประเด็นปัญหาในพื้นที่ โจทย์วิจัยที่นักวิจัยค้นพบศักยภาพของชุมชนในมุมมองของนักวิจัยหรือเป็นประเด็นที่นักวิจัยอยากจะทำ ซึ่งอาจเป็นโจทย์ที่เกิดขึ้นจากบุคคลภายนอก ที่ไม่ใช่สิ่งที่ชุมชนต้องการหรือไม่ใช่ศักยภาพที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้น นักวิจัยจึงต้องนำประเด็นที่นักวิจัยสนใจเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการเปิดเวทีชุมชนหรือเสวนากลุ่มร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนจะทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลของชุมชนโดยตรง ในขณะที่เดียวกันจากมุมมองของนักวิจัยก็ทำให้เห็นความเป็นไปได้ในการทำวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพที่แท้จริงของชุมชนที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดได้ โจทย์วิจัยดังกล่าวจะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ประเด็นสำคัญคือการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนควรคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานของทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมตลอดจนความต้องการของชุมชน ส่วนบทบาทของนักวิจัยควรจะเป็นผู้กระตุ้นและสะท้อนให้มองเห็นภาพรวมของชุมชนร่วมกันเพื่อมองไปถึงอนาคต โดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การค้นหาโจทย์วิจัย การวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ การสรุปผล ตลอดจนการรับผลประโยชน์ร่วมกัน กระบวนการวิจัยดังกล่าวจะทำให้ได้ฐานข้อมูลที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้สู่การนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง โดยการเชื่อมโยงสู่การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาและเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งสามารถนำผลการวิจัยมาใช้ถอดบทเรียนและประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดไปให้เยาวชน ชุมชนท้องถิ่นและผู้สนใจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เอกสารความรู้ แผ่นพับ และวีดิทัศน์ เป็นต้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนอกจากจะทำให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและเป็นจริงของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัยหรือนักวิชาการ ซึ่งเป็นการติดต่ออาวุธทางปัญญาให้กับชุมชน นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดความรู้รักสามัคคีและความเอื้ออาทรเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชนโดยร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวมเพื่อก่อให้เกิดความสมดุลทางวัฒนธรรมและสังคมยุคโลกาภิวัตน์และการพัฒนาที่ยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และเทคโนโลยีปทุมวันมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและพัฒนาชาติ การศึกษาวิจัยในแนวทางดังกล่าวจะก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกแห่งความเป็นธรรม สร้างฐานของชาติให้มั่นคงแข็งแรง และสังเคราะห์นโยบายสาธารณะ ดังนั้น การศึกษาวิจัยร่วมกับชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งของมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น**เพื่อสร้างฐานของชาติให้มั่นคงแข็งแรงได้ เพราะฐานของชาติ คือ ชุมชนท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น** การเชื่อมโยงหน่วยงานความร่วมมือในทุกกระดับตั้งแต่โจทย์วิจัยระดับท้องถิ่นกับโจทย์วิจัยระดับนโยบายของชาติเพื่อให้สามารถดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันหลากหลายศาสตร์และหลากหลายหน่วยงานเป็นเสมือนการรวมพลังเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติไปพร้อมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน กรอบการวิจัยในแนวทางดังกล่าวข้างบนพอสรุปได้ดังนี้

6.1. การสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น-สถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐในการสำรวจรวบรวมข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและภูมิปัญญาความหลากหลายทางชีวภาพระดับท้องถิ่นรวมทั้งพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ
 - 3) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่นและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ขอบเขตเนื้อหา
- 1) จัดเวทีทำความเข้าใจร่วมกับชุมชนเจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน
 - 2) ศึกษา สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับชุมชน
 - 3) ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานองค์การบริหารท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนการบริหารจัดการการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์
- ผลที่ได้รับ
- 1) ระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์
 - 2) แผนการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนมีส่วนร่วม
 - 3) เครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานด้านอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ

6.2 การสร้างบทเรียนท้องถิ่นและศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่นจากฐานความหลากหลายทางชีวภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนกับความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) สังเคราะห์องค์ความรู้ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาพัฒนาบทเรียนท้องถิ่นที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอุดมศึกษาและระดับชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของท้องถิ่น
- 3) เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ขอบเขตเนื้อหา

- 1) ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางชีวภาพ ระบบนิเวศ สถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน
- 2) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในรูปแบบสหวิทยาการ
- 3) จัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ

- 4) บทเรียนท้องถิ่น ชุดการเรียนรู้ระดับชุมชนหรือเยาวชน
- 5) แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ในท้องถิ่นและสื่อสารองค์ความรู้สู่สาธารณชนในรูปแบบต่าง ๆ ผลที่ได้รับ
 - 1) ได้บทเรียนท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอุดมศึกษาและชุมชนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนและสอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชนในรูปแบบบูรณาการและสามารถใช้ได้ในพื้นที่จริง
 - 2) ได้ศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเยาวชนและชุมชน
 - 3) ได้เครือข่าย นักวิชาการ ครู ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันสร้างบทเรียนท้องถิ่นและศูนย์การเรียนรู้
 - 4) ได้บุคลากรที่มีความสามารถด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 5) ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และสืบทอด

6.3. ความหลากหลายทางชีวภาพกับความมั่นคงทางอาหาร

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารวบรวมชนิดพันธุ์พืช สัตว์ แมลง เห็ดและสาหร่ายที่เป็นอาหารของชาติพันธุ์ต่างๆ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชน
- 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่ใช้เป็นอาหารในท้องถิ่น
- 3) เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ พัฒนาชนิดพันธุ์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานทรัพยากรชีวภาพท้องถิ่น
- 4) เพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเพื่อประชาสัมพันธ์และขยายผล

ขอบเขตเนื้อหา

- 1) ศึกษา รวบรวมชนิดพันธุ์พืช สัตว์ แมลง เห็ดและสาหร่าย ที่นำมาเป็นอาหารของแต่ละชาติพันธุ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกภูมิภาคของประเทศและพื้นที่ใกล้เคียงในอนุภูมิภาคอาเซียน
- 2) ศึกษา รวบรวมวัฒนธรรมชุมชนที่เชื่อมโยงกับอาหารของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) จัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่แต่ละท้องถิ่นนำมาเป็นอาหารตามภูมิปัญญา และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน
- 4) ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อจัดทำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงทางอาหาร และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้

ผลรับที่ได้

- 1) ได้ฐานข้อมูลในรูปแบบเอกสาร และระบบฐานข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ของชนิดพันธุ์ที่เป็นอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) ได้แนวทางหรือรูปแบบในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นอาหารท้องถิ่น
- 3) ได้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานทรัพยากรชีวภาพท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ตามมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหารและยา
- 4) เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาชนิดพันธุ์ที่เป็นอาหารของชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรมและมีการสืบทอด
- 5) เกิดรายได้จากการบริหารจัดการความมั่นคงทางอาหารของท้องถิ่นบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ

6.4 ข้าวพื้นเมือง

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางพันธุกรรมและสัณฐานวิทยาของข้าวพื้นเมือง
- 2) เพื่อศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าวพื้นเมือง
- 3) เพื่อศึกษาการเพิ่มผลผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมือง และการเพิ่มมูลค่าข้าวพื้นเมือง
- 4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรพันธุกรรมข้าวพื้นเมืองและการเผยแพร่คุณค่าทางโภชนาการของข้าวพื้นเมือง

ขอบเขตเนื้อหา

- 1) การเก็บรวบรวมพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศไทย
- 2) การศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในแต่ละพื้นที่
- 3) การศึกษาคุณลักษณะทางการเกษตรของข้าวพื้นเมืองแต่ละสายพันธุ์
- 4) การคัดเลือกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เหมาะสมกับการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิต การอนุรักษ์และการขยายพันธุ์
- 5) การศึกษานวัตกรรมเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง
- 6) การสร้างฐานข้อมูลความหลากหลายของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ผลรับที่ได้

- 1) ทราบลักษณะประจำพันธุ์ข้าวพื้นเมืองของแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาต่อยอด
- 2) ทราบถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าวพื้นเมือง
- 3) ได้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิต
- 4) ได้นวัตกรรมการเพิ่มมูลค่าข้าวพื้นเมือง
- 5) ฐานข้อมูลความหลากหลายของพันธุ์ข้าวพื้นเมือง
- 6) เครือข่ายการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากข้าวพันธุ์พื้นเมือง